

Obrad Dodić,
Svojdruški rodoslov,
Hronika, Bajina Bašta, 2005, 320 str.

Pisac i novinar Obrad Dodić objavio je 2005. godine u Bajinoj Bašti rodoslov sela Svojdruk. Reč je o prvom istoriografskom delu čoveka koji se do sada ogledao uglavnom u pisanju poezije i proze. Dodić je novinarsku karijeru počeo 1976. godine, bio je član redakcije i saradnik više lokalnih listova i almanaha, a član je i Nezavisnog udruženja novinara Srbije. Poeziju i prozu objavljuje u mnogim književnim listovima i časopisima, jedan je od osnivača i prvi predsednik Književnog kluba u Bajinoj Bašti. Objavio je tri knjige poezije, a njegova književna dela uvrštena su u više antologija, a posebno ćemo izdvojiti haiku poeziju koja se nalazi u antologiji *Trešnjev cvet* koju je izdao Filološki fakultet u Beogradu.

Knjiga *Svojdruški rodoslov* sadrži pet poglavlja i predgovor autora. Prvo poglavlje (str. 9–100) posvećeno je istorijatu samog Svojdruka, dok su u naredna četiri dati rodoslovi četiri zaseoka ovog sela: Miloševići, Milatovići, Nerandžići i Bare. Selo Svojdruk prostire se na površini od 15,83 km² i zauzima 2,35% površine opštine Bajina Bašta. Selo se naslanja na „veliku, goropadnu i vodom veoma bogatu reku Drinu, koja inače predstavlja pravi biser među jugoslovenskim rekama” i čini zapadnu granicu sela. Kukuruz, ječam i pšenica su najvažnije kulture uzgajane na Svojdruškom polju, najplodnijem delu sela, koje se prostire pored Drine. Podaci o broju stanovnika koje Dodić donosi potvrđuju tužnu činjenicu o demografskom slomu srpskog sela u drugoj polovini dvadesetog veka. Broj od 1.326 stanovnika, koliko je u selu živelo 1948. godine, do danas je prepolovljen. Poseban deo prve glave predstavlja autorov opis istorijata sela Svojdruk i najvažnijeg naseljenog mesta, Rogačice. Autor je Rogačicu okarakterisao kao nekadašnju varošicu koja ima „bogatu i burnu prošlost, a danas doživljava sudbinu mnogih sličnih naselja, nekada visokog sjaja i ugleda, čiji je razvoj nepravedno zapostavljen i zaustavljen”. Dokazi o postojanju Rogačice datiraju još iz XVIII veka, u vreme Prvog srpskog ustanka to je bila turska kasaba, dok je srpsko stanovništvo živelo u okolnim brdima. Intenzivan razvoj Rogačice započeo je kada je knez Miloš ovde smestio središte Sokolske nahije, posle sukoba sa Turcima u Užicu 1832. godine. O tome svedoče i činjenica da je Rogačica iste 1832. godine dobila školu, prvu u račanskom kraju. Tridesete godine XIX veka bile su obeležene i iseljavanjem turskog stanovništva posle sultanovih hatišerifa. Istovremeno, srpsko stanovništvo je konačno počelo da dolazi u posed plodnijih imanja bliže Drini. Dodić nas upoznaje i sa doprinosom ovog kraja u oslobodilačkim ratovima Srbije. Samo u Javorskom ratu selo Svojdruk dalo je 14 života, ali, nažalost, „nisu poznata imena svih onih hrabrih vojnika koji su zauvek ostali na javorskim položajima”. Autor je detaljno opisao učestvovanje stanovnika ovog kraja u oslobodilačkim ratovima od 1912. do 1918. godine. U ovim ratovima poginulo je ili umrlo 143 stanovnika Svojdruka i Rogačice, a autor daje spisak njihovim imena i, ponegde, podatak o mestu i vremenu stradanja. Nova stradanja stanovništva ovog kraja Srbije doneo je Drugi svetski rat, pa je Dodić doneo spisak i precizne podatke o smrti 46 meštana. Najviše je bilo civilnih žrtava, stradalo se pojedinačno i u masovnim streljanjima i kaznenim ekspedicijama, a tačan broj stradalih verovatno neće ni biti moguće utvrditi. Posleratni razvoj mesta Dodić je prikazao kroz apostrofiranje najvažnijih događaja, pre svega iz privredne i administrativne istorije. Pred čitaocima su podaci o organi-

zaciji vlasti, administrativnim, društvenim i ekonomskim promenama (agrarna reforma), izborima za odbornike, nastojanjima da se mesto izbora sa problemom oskudice i elementarnih nepogoda neposredno posle rata i da u narednim decenijama ojača svoj ekonomski položaj. O tome svodeći rad na elektrifikaciji, pa je do 1964. godine skoro čitava teritorija Rogačice i Svojdruge elektrificirana. U 1983. godini Rogačica je dobila poslovno-stambenu zgradu sa samoposlugom, poštom i stanovima za zaposlene u školi, Trikotaži i Zemljoradničkoj zadruzi, a 1985. godine završena je i moderna zdravstvena stanica. Značajan deo ovih rezultata ostvaren je zahvaljujući sistemu samodoprinosu. U privrednom životu i posle rata ostala je orijentacija stanovništva ovog kraja na poljoprivredu (ratarstvo, voćarstvo i stočastvo), pa je ključno mesto zauzimala Zemljoradnička zadruga osnovana 1911, a obnovljena 1945. godine. Uvođenje mehanizacije počelo je 1956. godine, a revoluciju je predstavljala pojava prvog traktora 1962. godine. Pokušaji zasnivanja industrijskih pogona nisu uspeali. Rogačica baštini i veoma bogatu tradiciju kulturnog života. Prva čitaonica osnovana je kada i u Bajinoj Bašti, 1874. godine, tokom dva veka duge istorije obnovljene srpske države u mestu su postojala i dva kulturno-umetnička društva, „Abrašević” i „Stevan Jaksimović”. Najvažnija kulturna i prosvetna ustanova svakako je škola, osnovana još 1832. godine. Dodić iscrpno piše o istorijatu ove škole, nastavi, učiteljima, teškim uslovima života učitelja u XIX veku, podizanju školske zgrade, tečajevima za opismenjavanje stanovništva u kojima su se posebno isticali učitelji ove škole, a daje i biografske podatke svih direktora škole posle 1953. godine i na desetina istaknutijih učenika. Uz školu, najvažnija kulturna institucija u Rogačici bila je crkva Vaznesenja Gospodnjeg podignuta 1847. godine, mada je u mestu i ranije postojala hrišćanska bogomolja. Značajno je i to što je Dodić doneo i podatke o svim sveštenoslužiteljima ove crkve. Dodić je detaljnije analizirao stanovništvo ovog kraja, njegovo poreklo i kretanja, doseljavanja i iseljavanja i nastojao da ukaže na prve tragove naseljavanja ovog prostora. Veoma je rečit podatak da su neka istraživanja pokazala da je svega 0,65% stanovništva račanskog kraja starosedelačko. Ovaj prostor skoro u potpunosti je bio naseljavan stanovništvom iz Hercegovine i Crne Gore i to u nekoliko migracionih talasa, od početka XVIII veka do 1875. godine.

Ostale četiri glave Dodićeve knjige (str. 101–318) predstavljaju rodoslove četiri zaseoka Svojdruge i pravu krunu autorovog decenijskog rada. Na ovim stranama nalaze se rodoslovi svih porodica ovog dela Srbije, podaci o njihovom poreklu, doseljavanju, poreklu prezimena. To je prava istorija porodica ovog sela, jer je autor opisao ne samo rodbinske veze i pratio niz od osnivača porodičnog stabla do današnjih dana već je dao opis ličnosti, njihovih zanimanja, školovanja, imetka, sklonosti itd. Tekst je obogaćen i vešto ilustrovan šematskim prikazima rodoslova, fotografijama stanovnika, panorama zaseoka, važnih mesta, zgrada i događaja. Sećanja vraćaju fotografije stare vodenice, spomenika, najstarije kuće u selu iz 1865. godine, vršidbe, okopavanja kukuruza, ustaničkog šanca, svadbi, pisma vojnika roditeljima iz 1946. godine, kandidatske liste za izbor kmeta iz 1923. godine, presude suda o podeli porodičnog imanja, lične karte od pre pola veka itd.

Istraživanje koje je sproveo Dodić bazirano je na svestranom izučavanju izvora. Osim usmenih (razgovori sa meštanima) i arhivskih izvora, Dodić je koristio i izvore koje i profesionalni istoričari, nažalost, ne koriste tako često (fotografije, lične karte, sudske presude i nadgrobni spomenici). Potpuno je prirodno što je istraživanje jedne lokalne istorije, posebno rodoslova, u velikoj meri morao da zasniva na usmenim iskazima stanovnika ovog kraja. Mnoge priče, predanja i verovanja prenošeni su sa kolena na

koleno, do autora ove knjige. Gde se to moglo, on ih je proveravao i kritički obrađivao, a gde drugih izvora nije bilo, navodio ih je uz potrebne ograde. Autor je koristio više vrsta arhivskih izvora. Reč je o različitim popisima koji su sačuvani iz XIX veka. Ispostavilo se da su u njima sačuvani dragoceni podaci za izučavanje rodoslova i porodične istorije. Za Dodića su posebno značajni bili Tefter arački nahije sokolske iz 1831. godine, Popis spahijskog desetka iz 1833. godine, Spisak poreskih glava iz 1836. i 1837. godine, Popis stanovništva Kneževine Srbije iz 1863. godine, Popis stoke iz 1860. godine i spisak vlasnika kafana u račanskom srezu iz 1842. godine. Knjiga Obrada Dodića nastala je kao rezultat decenijskog upornog istraživačkog rada. Najbolji je dokaz da i u maloj sredini mogu nastajati velika dela, dela koja značajno dopunjuju naučna saznanja o nacionalnoj istoriji. Pobude koje su vodile Dodića u ovom radu najbolje opisuju njegove nadahnute i iskrene reči iz predgovora knjige: „Stalno me je pritiskalo saznanje da mlade generacije iz sela, kao i drugi koji su rođeni ili vode poreklo, u treći za boljim životom sve više gube interesovanje za svoje poreklo, rod i svoje pretke”.

Mr Slobodan SELINIĆ

Dietmar Müller,
*Staatsbürger auf Widerruf. Juden und Muslime als
Alteritätspartner im rumänischen und serbischen
Nationscode. Ethnonationale
Staatsbürgerkonzepte 1878–1941,
Wiesbaden (Harassowitz Verlag), 2005, 537 str.*

Državljanstvo shvaćeno ne samo kao formalno pripadanje određenoj državi, već kao skup prava i obaveza koje iz toga proizilaze, predstavlja jednu od relativno novijih tema u historiografiji. Ona je usko povezana sa izučavanjem nacionalizma, „slike drugoga”, nacionalnog identiteta i sličnim problemima koji takode uživaju veliku pažnju istoričara, sociologa, psihologa i dr. poslednjih decenija. Knjiga Ditmara Milera *Građani na opoziv* je takode nastala kao plod takvog razvoja u historiografiji. Ona predstavlja pokušaj da se odrede slika i položaj Jevreja u izgradnji rumunske nacije i države, kao i uloga muslimana, a posebno Albanaca u nastajanju moderne srpske nacionalne svesti. Samim tim ova knjiga je više od onoga što njen naslov sugeriše – ona naime govori o tome kako Jevreje i Albanace vide nacionalni rumunski i srpski ideolozi, ali gotovo isto toliko, ako ne i više o praktičnim posledicama takvog viđenja ovih manjinskih zajednica, tj. o praktičnoj politici prema ovim manjinama.

Posle teoretskog uvoda u kome se definiše tema i kritičkog osvrta na glavne naslove iz relevantne literature (str. 11–25), knjiga je podeljena u tri glavna dela i zaključno razmatranje. Prvi deo prvog glavnog dela knjige (str. 27–208) govori o jevrejskom pitanju u Rumuniji tokom XIX veka. Autor detaljno opisuje pokušaje, po pravilu inicirane iz inostranstva, da Jevreji u rumunskim kneževinama pre ujedinjenja i u Rumuniji posle njega, dobiju državljanstvo i građanska prava. Detaljno su opisane sve mere kojima se rumunska nacionalna elita služila da bi sprečila da Jevreji dobiju prava kakva su već uživali u zapadnim zemljama. Uz, i u drugim zemljama poznatu argumentaciju da su Jevreji navodno eksploatatori rumunskih masa, uvodi se i orijentalistički diskurs o